

Statens Forhold til Industrien. Herunder behandles ogsaa det altid aktuelle Toldspørgsmaal og efter Anmelderens Opfattelse paa en fuldstændig uangribelig Maade. De forskellige Synspunkter refereres og afvejes overfor hinanden paa udmærket Maade uden nogen Art „Doktrinarisme“.

Som det fremgaar, er dansk økonomisk Litteratur blevet beriget med en folkelig Bog, der har Bud til alle de Kredse i vort Land, som har Interesse for økonomiske Spørgsmaal. Trods Ujævnhed i Redaktionen og de forskellige Bidrags forskellige Kvalitet maa man lykønske Fællesudvalget for social Litteratur med dette Værk.

Henry Stjernqvist.

DR. A. HAHN: *Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredits*. Tübingen. Verlag von J. C. B. Mohr. 1920. 174 Sider. Pris 6 Mk.

DR. A. HAHN: *Geld und Kredit gesammelte Aufsätze*. Tübingen. Verlag von J. C. B. Mohr. 1924. 146 Sider. Pris 5 Mk.

Indenfor de senere Aars bankpolitiske Litteratur findes en Retning, der, omend den ikke verificerer den af den engelske Økonom Macleod omkring 1850 fremsatte senere saa stærkt kritiserede Paastand: Kredit er Kapital, saa dog stiller denne i en helt ny Belysning. De ovennævnte to Bøger er nogle af de betydeligste indenfor denne Retning. Den, der for første Gang møder disse ny Tanker ved Læsningen af Dr. Hahns Bøger, modtager et Væld af nye Indtryk og en Rigdom af nye Tanker, ja et helt nyt Perspektiv over hele Bankvæsenet; men desuden efterlader Læsningen af disse Bøger en Mængde Tvivlsspørgsmaal hos en, der bevirker, at man maa arbejde videre med Bogens Synspunkter og Tanker for igennem en kritisk Behandling at tilegne sig et nyt Syn paa de væsentligste af Bankpolitikens Problemer.

I den første af de ovennævnte Bøger findes alle de til Grund liggende teoretiske Synspunkter; i den anden, der bestaar af seks Afhandlinger, oprindeligt skrevet til forskellige Tidsskrifter, arbejdes der videre paa det i den første Bog skabte Grundlag. Her fremsættes nye Spørgsmaal, og delvis behandles der ogsaa nye Omraader, særlig Valutaforhold, som kun er omtalt ret kort i den første Bog.

Den for førstnævnte Bog til Grund liggende Tankegang er, at Bankerne igennem deres Udlaan skaber deres egne Indlaan, hvilket er i absolut Modsætning til den hidtil gængse Opfattelse, hvorefter Bankerne, gennem de Indskud, de mod-

Statens Forhold til Industrien. Herunder behandles ogsaa det altid aktuelle Toldspørgsmaal og efter Anmelderens Opfattelse paa en fuldstændig uangribelig Maade. De forskellige Synspunkter refereres og afvejes overfor hinanden paa udmærket Maade uden nogen Art „Doktrinarisme“.

Som det fremgaar, er dansk økonomisk Litteratur blevet beriget med en folkelig Bog, der har Bud til alle de Kredse i vort Land, som har Interesse for økonomiske Spørgsmaal. Trods Ujævnhed i Redaktionen og de forskellige Bidrags forskellige Kvalitet maa man lykønske Fællesudvalget for social Litteratur med dette Værk.

Henry Stjernqvist.

DR. A. HAHN: *Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredits*. Tübingen. Verlag von J. C. B. Mohr. 1920. 174 Sider. Pris 6 Mk.

DR. A. HAHN: *Geld und Kredit gesammelte Aufsätze*. Tübingen. Verlag von J. C. B. Mohr. 1924. 146 Sider. Pris 5 Mk.

Indenfor de senere Aars bankpolitiske Litteratur findes en Retning, der, omend den ikke verificerer den af den engelske Økonom Macleod omkring 1850 fremsatte senere saa stærkt kritiserede Paastand: Kredit er Kapital, saa dog stiller denne i en helt ny Belysning. De ovennævnte to Bøger er nogle af de betydeligste indenfor denne Retning. Den, der for første Gang møder disse ny Tanker ved Læsningen af Dr. Hahns Bøger, modtager et Væld af nye Indtryk og en Rigdom af nye Tanker, ja et helt nyt Perspektiv over hele Bankvæsenet; men desuden efterlader Læsningen af disse Bøger en Mængde Tvivlsspørgsmaal hos en, der bevirker, at man maa arbejde videre med Bogens Synspunkter og Tanker for igennem en kritisk Behandling at tilegne sig et nyt Syn paa de væsentligste af Bankpolitikens Problemer.

I den første af de ovennævnte Bøger findes alle de til Grund liggende teoretiske Synspunkter; i den anden, der bestaar af seks Afhandlinger, oprindeligt skrevet til forskellige Tidsskrifter, arbejdes der videre paa det i den første Bog skabte Grundlag. Her fremsættes nye Spørgsmaal, og delvis behandles der ogsaa nye Omraader, særlig Valutaforhold, som kun er omtalt ret kort i den første Bog.

Den for førstnævnte Bog til Grund liggende Tankegang er, at Bankerne igennem deres Udlaan skaber deres egne Indlaan, hvilket er i absolut Modsætning til den hidtil gængse Opfattelse, hvorefter Bankerne, gennem de Indskud, de mod-

tager, faar Midler til at yde Laan. For at vise dette opererer Forfatteren til at begynde med med et Samfund, hvor alle Omsætninger foretages med Kreditmidler, og hvor der saaledes overhovedet ikke bruges rede Penge. I dette Samfund er det givet, at Udlaanene, for saa vidt vi staar overfor Tilfælde, hvor den samlede Kreditmængde øges, maa gaa forud for Indlaanene, thi de nye Indlaan kommer jo netop i Form af Anvisninger paa Bankerne.

Men selv om man ikke opererer med et Samfund, hvor alle Omsætninger sker ved Hjælp af Kreditmidler, men hvor der ogsaa findes rede Penge, er Forfatterens Tankegang, at de nye Udlaan skaber de nye Indlaan, rigtig. Yder Bankerne, naar man tager disse som en Helhed, større Kredit, end der hidtil er ydet, vil de, der modtager de nye Laan, i alle Tilfælde i første Omgang for den aller væsentligste Del disponere over dem ved at trække Checks paa deres Bank og hermed betale deres Vareleverandører; disse vil sætte de herved modtagne Midler ind paa deres Bankkonto, for efter kortere eller længere Tids Forløb at disponere over dem. Her ser man, at Bankernes igennem den forøgede Kredit, der er blevet givet, har skabt nye Indlaan.

At denne Tankegang er rigtig, viser Forfatteren ogsaa ved at paavise det centrale i alt Bankvæsen, idet han siger, at Bankerne ikke er andet end det organisatoriske Mellemlid, hvorved de, der en kortere eller længere Tid har reelle Goder tilovers, bliver i Stand til at udlaane dem til dem, der har Brug for disse Goder, hvilket saa igennem Penge- og Kredit-systemet sker over Bankerne, men heraf følger igen, at Bankerne saa at sige maa disponere for Samfundet, hvad de jo netop gør ved at give visse (næmlig de nye Laanere) Købekraft, og for saa vidt der saa virkelig er Folk, der kan og ønsker at give Kredit, vil disse lade et til de nye Laan svarende Beløb staa som Indskud i Bankerne. Disponerer Bankerne derimod galt, saaledes at der enten ikke strømmer et tilstrækkeligt Antal nye Indlaan til dem eller der ikke ved Hjælp af de Markedet gennem de nye Laan tilførte Midler finder en saa stor Tilbagebetaling Sted af ældre Laan som af Bankerne beregnet, saa maa Bankerne hurtigst muligt trække ind paa deres Udlaan.

Forfatterens Konklusion af hele den her gengivne Tankegang er, at Bankernes Indlaan ikke er andet end en ren Refleks af tidligere Udlaan. I denne Forbindelse skelner han imellem: Kreditydelse, Kreditforlængelse, Kreditafvikling og

Kreditkonsolidation. Hvad der menes med Kreditydelse giver sig selv, med Kreditforlængelse tænkes paa det Forhold, at en Bank har ydet nye Udlaan uden at faa et tilsvarende Antal ny Indlaan eller ældre Laan tilbagebetalt og saaledes selv maa søge Kredit i Markedet hos andre Banker, som har faaet nye Midler. Ved Kreditaufvikling tænkes paa det Forhold, at en Bank maa trække ind paa alt ydede Kreditter, enten fordi dens Indskydere trækker paa deres Tilgodehavender eller fordi den ikke kan skaffe sig den nødvendige Kredit i Markedet. Ved Kreditkonsolidation tænkes endelig paa det Forhold, at nogle af de gennem Kreditgivningens skabte nye Indlaan i Tidens Løb gaar over til at blive Spareindskud i Bankerne, med andre Ord Indskud, som Bankerne kan regne med ikke bliver udtrukket uden til fast Pengeanbringelse.

Ud fra det tidligere sagte vil man forstaa, at Forfatteren opfatter Bankerne som Institutioner, der fungerer som Garanter mellem Kreditydende og Kreditmodtagende, efter hans Mening er Penge- og Kapitalmarkedet de Markeder, hvorpaa Kredit i dette Ords egentlige Betydning, „Tillid“, bliver handlet.

Herefter kommer Forfatteren ind paa en Omtale af Bank- og Kreditvirksomhedens Omfang, han deler Bankerne efter Arten af deres Midler i „Primärbanken“ og „Sekundärbanken“. De første er de Banker, der særlig kan karakteriseres ved, at de yder de ny Laan, hvorimod det for „Sekundærbankerne“ særlig karakteristiske er, at de ved „Primærbankernes“ Virksomhed modtager deres Midler, som de netop derfor delvis maa lade staa som Laan til „Primærbankerne“.

Forfatteren kommer nu ind paa en nøje og meget interessant Gennemgang af Spørgsmaalet om Bankernes Likviditet, han deler efter den rent pengemæssige (Sedler og Guld) og den økonomiske Likviditet. Efter en nøje Gennemgang af den pengemæssige Likviditet kommer han til det Resultat, at denne i Virkeligheden ikke kommer i Betragtning som bestemmende for Omfanget af Bankernes Kreditydelse, og at der forudsat en god Ordning af et Lands Pengevæsen, særlig Centralbanks Organisation, ikke fra denne Side behøver at fremkomme nogle Vanskeligheder for et Lands økonomiske Liv.

Hvad den økonomiske Likviditet angaar, mener han, at et Samfund maa betragtes som likvidt, dersom det er i Stand til under de til enhver Tid givne Forhold at gennemføre den ovenfor omtalte Kreditaufslutning, for saa vidt denne i de enkelte Tilfælde er nødvendig. I Forbindelse med sine Betragtninger over Likviditet kommer Forfatteren ind paa Rentespørgsmaalet

og udtaler, at Renten er den Pris, Bankerne maa kræve for at opretholde den økonomiske Likviditet.

Paa Grundlag af de hidtil fremsatte Betragtninger gives nu en Fremstilling af Forholdet mellem Kredit og Kapital. Det er lige saa lidt her som for de øvrige af Bogens Afsnit muligt at give en nøje Fremstilling af blot alle de væsentligste Synspunkter, men nogle faa af de vigtigste skal nævnes. Dette er i Virkeligheden Bogens interessanteste Afsnit, idet der her drages meget vidtgaaende Konklusioner af de tidligere fremsatte Tanker. Forfatteren hævder, at Kapitaldannelsen ikke er en Følge af Opsparing, men af Kreditydelsen: Kreditydelsen er primær overfor Kapitaldannelsen. Noget andet er, at der senere maa sætte ny Opsparing ind for at den nye Kapital (Produktionskapital) saa at sige kan finde Afsætning, den tidligere omtalte Kreditkonsolidation. Er Forfatterens Forudsætning, at det er de nye Udlaan, der skaber de nye Indlaan, rigtig, følger det lige ovenfor sagte om Kapitaldannelsen heraf, thi da sættes al Produktion ogsaa af Kapitalgoder i Gang igennem Kreditydelse uden direkte Henblik paa de øjeblikkelige Opsparinger. Forfatteren kommer nu ind paa en Paavisning af Kreditgivningens Betydning for Produktionen og for Produktionsomvejenes Længde og opkaster i Forbindelse hermed Spørgsmaalet om Forholdet imellem Kreditmængde og Varepriser; han hævder her i absolut Modsætning til Kvantitetsteoretikerne, at vel betyder forøget Kreditgivning meget ofte Prisstigning, men dette bliver senere mere eller mindre modvirket af den forøgede Produktion, som en større Kreditgivning netop har muliggjort, derved at den har trukket nye Arbejdskræfter ind i Produktionen eller medført, at de allerede beskæftigede arbejder mere. Efterspørgslen efter Arbejdskraft er altsaa steget og dette medfører, at Personer, som enten ikke før har arbejdet, eller som kun har arbejdet en vis Tid, fordi deres Lønkrav laa paa Grænsen mellem Udbud og Efterspørgsel, nu trækkes med ind i Produktionen. Den forøgede Kreditgivning har bevirket, at der arbejdes mere, hvorfor der ogsaa i det lange Løb sammen med Stigningen i Kreditmængde kommer en Stigning i Godemængden, men tillige betyder dette en Forskydning de enkelte Klasser imellem. Først og fremmest stiger Arbejdslønnen, men herigennem stiger de af Arbejderne særlig efterspurgte Produkter, og desuden stiger Produktionsomkostningerne netop fordi Arbejdslønnen er steget; da Forfatteren imidlertid mener, at hele denne Proces foregaar samtidig med en Sænkning i Renten, vil Arbejderklassen som saadan have Fordel deraf, thi Produktionsomkostningerne stiger, netop fordi

Renten falder, ikke med den fulde Stigning i Arbejdslønnen; derimod vil det gaa ud over de med de faste Indtægter og Obligationsejerne; under de givne Forudsætninger, at Arbejderklassen som Helhed skal have en Fordel, thi ellers vilde det ikke være muligt at trække nye Arbejdere ind i Produktionen, er dette jo ogsaa nødvendigt. Bankernes Evne til igennem forøget Kreditgivning at forøge Beskæftigelsen tillægger Forfatteren en endog stor Betydning, ikke saa meget i det ovenfor angivne Tilfælde, som hvor det drejer sig om at beskæftige de igennem Befolkningstilvæksten tilkomne ny Arbejdere eller de igennem de tekniske Opfindelser ledigt blevne Arbejdere. Men ogsaa i disse Tilfælde mener han, at en forøget Kreditgivning vil have samme Betydning for Prisudviklingen, om end den forøgede Varemængde og dennes Modvirkning af Prisstigningen her maa tillægges en endnu større Betydning. I denne Forbindelse kommer han endvidere ind paa Kreditens Betydning for Opsparingen og for Konjunkturerne.

Det sidste, men korte Afsnit af den første Bog omhandler Forholdet mellem Kredit og Kapital-Eksport og Kredit og Valutakurser.

Den anden i 1924 udkomne Bog, „Gelt und Kredit“, er som nævnt en Samling Afhandlinger. I de tre af disse: „Kredit“, „Depositanken und Spekulationsbanken“ og „Zur Theorie des Geldmarktes“ behandles rene Bankspørgsmaal, men her lægges mere Vægt paa at behandle enkelte Problemer, delvis med direkte Henblik paa tyske Forhold. I de tre øvrige Afhandlinger: „Handelsbilanz-, Zahlungsbilanz-, Valuta-, Güterpreise“; „Statische und dynamische Wechselkurse“ og „Zur Frage des sog. „Vertrauens in die Währung““ omhandles Valutaproblemet, men ogsaa Behandlingen af dette Spørgsmaal staar nøje i Forbindelse med hele Forfatterens tidligere fremsatte Syn paa Bank- og Pengevæsenet. I den sidste af de nævnte Afhandlinger gives der en Betragtning over tyske Valutaforhold, hvorimod de to første mere giver en ren teoretisk Analyse af Spørgsmaalet. Her skal blot nævnes Hovedtankegangen i den første Afhandling om Handelsbalance og Betalingsbalance. Forfatteren stiller Betalingsbalanceteorien overfor Inflationsteorien, hvilket er hans Navn for Købekraftsparitetsteorien.

Efter Handelsbalanceteorien er Rækkefølgen:

Handelsbalance	}	Valuta-Priser.
Betalingsbalance	}	

Denne Teori, som siger, at Valutavanskeligheder fremkommer ved en ugunstig Handelsbalance, er urigtig, alene derved,

at den ikke forklarer, hvad Aarsagen er til en ugunstig Handelsbalance, men desuden fordi den hævder, at negativ Handelsbalance ogsaa fremkalder en negativ Betalingsbalance, men ikke ser, at et Lands Betalingsbalance i det lange Løb paa den ene eller den anden Maade maa dækkes, hvad enten dette sker ved Obligationseksport, Seddeleksport, Optagelse af Laan eller paa anden Maade.

Efter Inflationsteorien er Rækkefølgen:

Priser-Valuta-	{	Betalingsbalance
	}	Handelsbalance.

Efter Inflationsteorien er det Prisforskydningen i et Land, der bevirker svingende Valutakurser. Forfatteren mener, at Prisstigningen under en Papirmøntfod giver Tendens til forøget Import og Fald i Valutakurserne, men naar Valutaen er faldet forholdsvis lige saa meget, som Priserne er steget, har Bevægelsen modvirket sig selv, og man er igen kommet til et nyt Ligevægtpunkt. Denne Teori mener Forfatteren er urigtig, fordi den ikke forstaar, at andre af Betalingsbalancens Poster end Handelsbalancen kan frembringe store Forskydninger i Valutakurserne, derved at Udbud og Efterspørgsel efter fremmed Valuta ikke til enhver Tid dækker hinanden.

Da Forfatteren saaledes hverken kan slutte sig til Handelsbalanceteorien eller Inflationsteorien, deler han Spørgsmaalet og skelner mellem de Krav paa udenlandsk Valuta, der fremkommer dels fra den udenrigske Handelsomsætning og dels fra de øvrige af Betalingsbalanceposterne. Hvad angaar de Krav paa og det Udbud af udenlandsk Valuta, der fremkommer igennem et Lands udenrigske Omsætning, ser Forfatteren det Hele ud fra et grænseværditeoretisk Synspunkt og mener, at man her kan komme til et Skæringspunkt, hvor der vil være Ligevægt mellem Udbud og Efterspørgsel mellem de forskellige Landes Valutaer bestemt igennem Prisforholdene i de forskellige Lande.

For de Krav paa og Udbud af udenlandsk Valuta, som fremkommer fra de andre af Betalingsbalancens Poster end Handelsbalancen, anlægges Forfatteren ligeledes en grænseværditeoretisk Betragtning og naar ogsaa her til, at man til enhver Tid vil faa et Ligevægtpunkt og en bestemt Kurs. Ved saa at sammenarbejde de to Betragtninger kommer han til, at der maa anlægges et grænseværditeoretisk Syn, og at man maa tage sit Udgangspunkt saavel i Inflationsteorien som i Handelsbalanceteorien.

Gustav Ole Bech.